

2024-08-30

YTTRANDE: ANSVAR OCH OBEROENDE – PUBLIC SERVICE I OROLIGA TIDER, SOU 2024:34

DIK är fackförbundet för alla som arbetar eller studerar inom kultur, kommunikation eller kreativ sektor. Våra medlemmar arbetar bland annat på arkiv, museer och bibliotek och med kommunikation. DIK är en del av Saco och organiserar fler än 20 000 medlemmar inom arbetsmarknadens alla sektorer.

Sammanfattning

DIK välkomnar flera av kommitténs förslag, men vill samtidigt betona att finansieringen av public service-bolagen behöver stärkas, inte minst för att möta samhällsutmaningar kopplat till exempelvis desinformation och höjd beredskap. DIK anser också att vissa av förslagen innebär en onödigt stark styrning som i förlängningen hotar public service oberoende.

Ett fritt, oberoende och starkt public service är avgörande för demokrati och yttrandefrihet, både i freds- och kristid, och bidrar till bland annat folkbildning och källtillit. För att det ska kunna uppnås är det avgörande med stabilitet och långsiktighet, både när det gäller finansiering och politisk inriktning. Det är därför oroande att den parlamentariska kommittén inte nått enighet i många frågor.

DIK:s synpunkter i korthet:

- DIK välkomnar förslaget om en ny lag om public service. Det är bra att tillståndspanoriet ska vara åtta år, att uppdraget ska vara teknikneutralt och att det av lagen ska framgå att public service-bolagens verksamhet ska präglas av oberoende och av det demokratiska statsskickets grundidéer.
- Det är också bra att innehållsuppdraget föreslås vara brett formulerat och att public service ska erbjuda ett mångsidigt, kvalitativt och tillgängligt programutbud som präglas av folkbildningsambitioner.
- Det är välkommet att utbildning, folkbildning och MIK tydligt betonas av kommittén. DIK anser dock att frågorna bör förstärkas ytterligare, bland annat genom att UR bör få ett särskilt uppdrag kopplat till MIK, desinformation och källtillit och särskilt avsätta resurser för ändamålet.
- DIK avstyrker förslaget om att ta bort nuvarande villkor kopplade till jämställdhet och mångfald. Att kraven tas bort innebär att arbetet för jämställdhet och mångfald inte längre kommer följas upp vilket riskerar att leda till att arbetet tappar fart och försvagas.
- DIK avstyrker förslaget att det ska ställas krav på SR och SVT att årligen redovisa hur de använder text i sin nyhetsverksamhet. Vilka behov som finns hos olika grupper och vilka format som fungerar i olika kanaler eller

vid olika tidpunkter skiljer sig åt och kan förändras snabbt och det bör därför finnas en flexibilitet kring detta.

- DIK avstyrker förslaget att det ska genomföras en extern analys av public service-företagens arbete med och redovisning av produktivitet och effektivitet. DIK anser att den granskning och uppföljning som görs är tillräcklig och att utökad granskning riskerar att ta onödigt stora resurser från verksamheten. Att skärpa granskningen sänder en signal om att verksamheten inte går att lita på och innebär en onödigt stark politisk styrning.
- DIK avstyrker förslaget att det ska ställas krav på att public service-företagens egna plattformar *ska* vara prioriterade vid distribution på internet. Att finnas på externa plattformar är avgörande för att nå och väcka intresse hos grupper som inte eller i lägre utsträckning söker sig till public service och för att kunna motverka desinformation och nå ut med korrekt information i en händelse av kris eller krig. Hur och var public service bäst når olika målgrupper kan dessutom förändras snabbt och det framstår därför som oklokt att låsa in public service i denna fråga.
- DIK anser att det inte är tillräckligt tydligt vad det innebär att UR:s resurser vid högsta beredskap ska tillföras SR och SVT. DIK anser att UR likt SVT och SR bör få ett eget uppdrag kopplat till högsta beredskap och särskilda resurser för detta så att UR:s kompetenser och resurser kan användas på bästa sätt både inför och under allvarliga händelser.
- DIK anser att den föreslagna medelstilledningen är otillräcklig och att uppräknningen bör ligga på åtminstone 3 procent per år för att täcka kostnadsökningar och behov kopplat till exempelvis beredskap och teknikutveckling. DIK ser heller inte att det finns några större möjligheter att ytterligare effektivisera public service-bolagens verksamhet.
- DIK föreslår att public service-företagen ska få ett utpekat uppdrag att bevara och tillgängliggöra sina arkiv för att säkerställa att material bevaras för framtiden, finns tillgängligt för allmänheten och kan användas i forskning. Riksarkivet bör få i uppdrag att utöva tillsyn och public service-företagen bör få särskilda resurser för detta arbete.

Fördjupade kommentarer

Nedan gör DIK fördjupade kommentarer till delar av utredningens förslag.

5. En lag om public service och teknikneutrala villkor för innehållet

DIK tillstyrker följande:

- Den nya lagen om public service som ska reglera public service-uppdraget och finansieringen av detta (5.3.1). En uppdatering behövs inte minst mot bakgrund av den tekniska utvecklingen.

- Att det i lagen ska framgå att riksdagen ska besluta om riktlinjerna för public service-uppdraget och tilldelningen av medel för verksamheten för en period om åtta år (5.3.2). En lång tillståndsperiod gynnar både planering och oberoende.
- Att det av lagen ska framgå att den verksamhet som ingår i public service-uppdraget ska präglas av oberoende och stark integritet och ska bedrivas självständigt i förhållande till såväl staten som olika ekonomiska, politiska och andra intressen och maktsfärer (5.3.4).
- Att de villkor som regeringen beslutar med stöd av den nya lagen och som gäller för innehållet i public service-företagens publiceringar ska vara teknikneutrala och gälla oavsett hur innehållet distribueras (5.3.5).
- Att det av lagen ska framgå att programverksamheten – som helhet ska präglas av det demokratiska statsskickets grundidéer och principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet, och – ska utövas opartiskt och sakligt och med beaktande av en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet (5.3.6).

8. Hur public services innehållsuppdrag ska utformas

DIK tillstyrker följande:

- Bedömningen att innehållsuppdraget under nästa tillståndsperiod bör vara brett formulerat och att public service-företagen fortsatt ska erbjuda ett mångsidigt och tillgängligt programutbud som speglar hela befolkningen och förhållanden i hela landet (8.4.2).
- Bedömningen att programverksamheten ska utövas opartiskt och sakligt och med beaktande av yttrandefrihet och informationsfrihet (8.4.3).
- Att public service-företagen fortsatt ska erbjuda ett varierat utbud på det svenska språket, ha ett särskilt ansvar för det svenska språket och att språkvårdsfrågor särskilt ska beaktas i verksamheten (8.4.4).

DIK har synpunkter på följande:

Det är bra att utbildning, folkbildning och MIK tydligt betonas av kommittén. DIK ställer sig bakom bedömningen att folkbildning är en central del av innehållsuppdraget och att medie- och informationskunnighet, MIK, är en naturlig och viktig del av folkbildningsuppdraget och tillstyrker villkoret om att programutbudet som helhet ska präglas av folkbildningsambitioner ska gälla även nästa tillståndsperiod (8.4.5).

DIK anser dock att frågorna bör förstärkas ytterligare genom att UR bör få ett särskilt uppdrag kopplat till MIK, desinformation och källtillit och särskilt avsätta resurser för ändamålet. UR bedriver ett viktigt arbete med folkbildning och med att stärka ungas medie- och informationskunnighet. Det är avgörande för att fler elever ska klara skolan, för att minska polarisering och informationsklyftor, för att unga ska stärka sin källkritiska kunskap och i förlängningen för att den svenska befolkningen ska bli mindre mottagliga för desinformation. UR gör också ett viktigt arbete för att stärka det livslånga lärandet i hela befolkningen och samarbetar exempelvis med

biblioteken som är en annan avgörande aktör i dessa frågor. För att UR ska kunna arbeta långsiktigt med frågorna behövs dock ett särskilt utpekat uppdrag och särskilt avsatta resurser. Tillsammans med regeringens satsning på bemannade skolbibliotek skulle det kunna få stora effekter på elevers och i förlängningen befolkningens medie- och informationskunnighet och bidra till att möta flera av de utmaningar som samhället och demokratin står inför.

DIK avstyrker följande:

DIK avstyrker förslaget om att ta bort nuvarande villkor om att programverksamheten som helhet ska bedrivas utifrån ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv (8.4.7).

Även om speglingsuppdraget kvarstår och jämställd och mångfald ingår i demokratibestämmelsen ser DIK förslaget som en försvagning. Att kraven på jämställdhet och mångfald tas bort innebär att granskningsnämnden inte längre år för år och över tid kommer att följa upp hur public service-bolagen lever upp till kraven. DIK anser därför att nuvarande villkor kopplade till mångfald och jämställdhet bör kvarstå. Om redovisningen och granskningen kopplat till kraven upplevs som krånglig eller allt för detaljreglerad bör man i stället se över hur villkoren kan mätas på ett enklare och tydligare sätt.

9. Samverkan med och hänsyn till kvalitativa nyhetsmedier

DIK avstyrker följande:

Kommittén menar att både innehållsuppdraget och nyhetsuppdraget ska uppfyllas genom ljud och rörlig bild, och att användningen av text i SR:s och SVT:s nyhetsverksamhet bör ske med en hög medvetenhet om och med hänsynstagande till kvalitativa nyhetsmediers konkurrensförutsättningar. Kommittén föreslår att det ska ställas krav på SR och SVT att årligen redovisa hur de använder text i sin nyhetsverksamhet (9.3.7).

DIK avstyrker förslaget då förbundet inte ser tillräckligt starka skäl till att begränsa användandet av text. Vilka behov som finns hos olika grupper och vilka format som fungerar i olika kanaler eller vid olika tidpunkter skiljer sig åt och kan förändras snabbt och det bör därför finnas en flexibilitet kring detta. Det är i hög grad en tillgänglighetsfråga – ska public service-bolagen kunna nå alla i befolkningen behövs också text. Att kräva att bolagen ska redovisa hur de använder text innebär dessutom en onödig styrning.

15. Uppföljningen av public service-uppdraget

DIK avstyrker följande:

DIK delar bedömningen att granskningsnämndens uppföljning av hur public service-uppdraget uppfylls och nämndens granskning av innehållet i publiceringar från public service-företagen är grundläggande för allmänhetens förtroende för public service och för verksamhetens legitimitet (15.2). Det är givetvis viktigt att man granskar hur skattefinansierad verksamhet bedrivs och att public service arbetar i enlighet med sitt uppdrag.

DIK avstyrker dock förslaget att det ska genomföras en extern analys av public serviceföretagens arbete med och redovisning av produktivitet och effektivitet (15.4.1). DIK anser att den granskning och uppföljning som görs i nuläget är tillräcklig. DIK ser att den utökade granskningen kommer att kräva mycket arbete i form av att ta fram underlag vilket riskerar att ta onödigt stora resurser från verksamheten. Det är också otydligt vilket problem som ska lösas genom den utökade granskningen. Utredningens analys är att ökad granskning och uppföljning ska leda till ett ökat förtroende för public service. DIK ifrågasätter om så verkligen är fallet. Att skärpa granskningen sänder snarare en signal om att verksamheten inte går att lita på och innebär en onödigt stark politisk styrning. DIK vill också betona att public service redan har ett mycket högt förtroende bland allmänheten. Även om förtroendet är lägre i vissa grupper så är det fortfarande unikt högt sett ur ett internationellt perspektiv.

16. Hur utbudet ska sändas och tillhandahållas

DIK tillstyrker följande:

Det är bra att public service-uppdraget görs mer teknikneutralt och att public service-företagen därmed får större möjlighet att välja distributionsform för att på bästa sätt uppfylla sina uppdrag. DIK tillstyrker förslaget om att kravet på att innehållsuppdraget i huvudsak ska uppfyllas i marknätet inte längre ska ställas upp och att det i stället ska ställas krav på public service-företagen att se till att hela befolkningen har möjlighet att ta del av ett mångsidigt programutbud (16.4.1).

DIK avstyrker följande:

DIK avstyrker förslaget att det ska ställas upp ett krav på att public service-företagens egna plattformar ska vara prioriterade vid distribution på internet (16.5.3).

Det är förstås viktigt att public service-företagen bedömer tänkbara konsekvenser av och risker med sina förhållningssätt till externa plattformar. DIK anser dock att det behöver finnas en stor flexibilitet för public service-bolagen när det gäller vilka plattformar de finns på. Att finnas på externa plattformar är avgörande för att nå och väcka intresse hos grupper som inte eller i lägre utsträckning söker sig till public service egna plattformar, exempelvis unga, nyanlända, nationella minoritetsgrupper, teckenspråksanvändare med flera. Det är också särskilt viktigt för att nå dem som idag har lägre förtroende för public service.

Att public service finns i externa forum är också avgörande för att de ska kunna motverka desinformation och nå ut med korrekt information i en händelse av kris eller krig, vilket även försvarsberedningen har betonat. I och med den långa tillståndspanoraden på åtta år kan det dessutom hinna ske stora förändringar i den digitala utvecklingen som gör att public service behöver ändra sin strategi för hur och var de ska finnas. Det framstår därför som oklokt att låsa in public service i denna fråga och DIK avstyrker därför förslaget.

18. Säkerhets- och beredskapsfrågor

DIK vill se förtydliganden kopplat till följande:

Som kommittén skriver spelar public service en avgörande roll för totalförsvaret och demokratin, inte minst när det gäller att tillhandahålla opartisk och saklig information och nyhetsrapportering när samhället utsätts för kriser och för att motverka desinformation. DIK delar analysen av att public service-bolagen behöver lägga mer tid och resurser på säkerhets- och beredskapsarbete under nästa tillståndsperiod.

DIK vill betona att UR spelar en särskilt viktig roll i public service-bolagens beredskapsarbete, inte minst när det gäller folkbildning och MIK, och att på bästa sätt nå mer sårbara grupper i samhället så som nyanlända, minoritetsgrupper, teckenspråksanvändare och unga. DIK anser att det i kommitténs förslag inte är tillräckligt tydligt vad det innebär att UR:s resurser vid högsta beredskap ska tillföras SR och SVT (18.2.2). DIK anser att UR likt SVT och SR bör få ett eget uppdrag kopplat till högsta beredskap så att UR:s kompetenser och resurser inför och under en allvarlig händelse kan användas på bästa sätt, både för att nå särskilda målgrupper men också exempelvis i ett läge där barn behöver fjärrundervisas. DIK vill också betona att det är avgörande att UR får särskilda resurser för sina uppdrag kopplade till beredskap.

DIK anser också att skrivningen i sändningstillstånden *”att SR och SVT, om högsta beredskap råder, ska utgöra självständiga organisationer med totalförsvarsuppgifter och lyda direkt under regeringen”* riskerar att öppna upp för missförstånd. Det är positivt att kommittén tydligt markerar att formuleringen inte innebär någon inskränkning i yttrandefrihetsgrundlagens bestämmelser. DIK vill ändå betona att public service viktigaste valuta i kris eller krig är förtroende. Om regeringen går in och styr för mycket riskerar oberoendet och därmed förtroendet för public service att skadas. Även i en allvarlig händelse är det förstås avgörande med redaktionell självständighet, censurförbud och yttrandefrihet. DIK anser därför att detta bör förtydligas ytterligare så att det inte finns risk för missförstånd.

19. Medelstildelning

DIK avstyrker följande:

Kommittén föreslår att medelstildelningen till respektive företag för 2026 ska höjas med 3 procent utifrån 2025 års tilldelning. Medelstildelningen ska därefter höjas med 2 procent per år 2027–2030 och med 1 procent per år 2031–2033. Kommittén bedömer att det under tillståndsperioden kommer att finnas stora möjligheter att effektivisera och rationalisera verksamheten fram till 2034 och anser därför att det bör ske en nedtrappning av uppräknigen under tillståndsperioden (19.6).

DIK anser att medelstildelningen är otillräcklig och att uppräknigen bör ligga på åtminstone 3 procent per år. Detta då bolagens kostnader för exempelvis löner, hyror, säkerhet och beredskap samt teknikutveckling har ökat och kommer att fortsätta öka. Det innebär att de medel som kommittén föreslår i praktiken kommer att innebära en resursminskning för public service som helhet. DIK ser heller inte att det finns några större möjligheter att effektivisera public service-bolagens verksamhet då de redan under innevarande tillståndsperiod har gjort effektiviseringar och relativt omfattande neddragningar av program, redaktioner och personal.

DIK tillstyrker följande:

DIK delar bedömningen att om andra medieföretag lämnar marknätet under tillståndsperioden och detta medför påtagligt ökade marknätsskostnader för public serviceföretagen bör detta ses som en extraordinär kostnad som inte ingår i medelsbeslutet för tillståndsperioden. Inte minst mot bakgrund av att marknätet är viktigt ur beredskapssynpunkt (19.6).

Övrigt

Public service-bolagens arkiv

Public service har ett flertal unika arkiv som bland annat används i forskning, exempelvis Grammofonarkivet, Radioarkivet och TV-arkivet. Kommittén har inte haft i uppdrag att lämna förslag kopplat till public service-företagens arkiv. I kapitel 8 finns dock ett avsnitt där kommittén betonar att dessa utgör en viktig del av det svenska kulturarvet och att det är en förutsättning att originalmaterial i arkiven bevaras för att innehållet ska kunna digitaliseras och tillgängliggöras i framtiden.

DIK vill betona att tillgängliggörande av arkivmaterial är grundläggande för verksamheter som agerar i allmänhetens tjänst och vars verksamhet finansieras av allmänheten. Det arkivmaterial som radio och tv byggt upp speglar den moderna svenska historien, tillhör vårt kulturarv, och bör göras tillgängligt för alla.

DIK anser därför att public service-företagen ska få ett utpekat uppdrag att bevara och tillgängliggöra sina arkiv för att säkerställa att material bevaras för framtiden, finns tillgängligt för allmänheten och kan användas i forskning. Riksarkivet bör få i uppdrag att utöva tillsyn och public service-företagen bör få särskilda resurser för detta arbete. Om inte ett särskilt uppdrag ges ser DIK stor risk att public service inte kommer att prioritera bevarandet av arkiven när besparingar och effektiviseringar behöver göras och att arkiven kan komma att gallras eller att arkivmaterial förfaras. Ett särskilt uppdrag med särskilt avsatta resurser är också viktigt för att public service-bolagen ska kunna ha tillräcklig kompetens för att hantera arkiven och för att arbetet ska präglas av långsiktighet.

Eventuell sammanslagning av public service-bolagen

Det har inte ingått i kommitténs uppdrag att utreda frågan om public service-verksamheten bör vara organiserad i ett företag eller som nu i tre separata företag. Kommittén skriver dock i kapitel 17 att det finns starka skäl att utreda hur verksamheterna ska vara organiserade och att en sammanslagning kan innebära en besparingsmöjlighet. DIK motsätter sig en sammanslagning. Att fortsätta ha flera olika aktörer leder till ett bredare utbud som kan nå ut till fler och är viktigt ur folkbildnings- och beredskapssynpunkt. DIK ser heller inte att det finns några större besparingsmöjligheter genom ett samgående.

Anna Troberg
Förbundsordförande, DIK

Johanna Alm Dahlin
Utredningsansvarig, DIK